

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Cap. V. De Idololatria & ritu & moribus Pruthenorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

*Hermannus de Saltza IV. Ord. Teut. Magister General.
Hermannus de Balke I. Magister Provincialis Prussiae.*

quo se possent defendere, consulentes bonâ fide, ut ad impug-
nandum eos viriliter, sequerentur. De quibus verbis animati
Christiani cum magna turba secuti irruerunt in eos, & omnes
sine defensione aliqua occiderunt, quo præcepto Sudovitæ &
aliæ Nationes vicinæ intraverunt terram Galindiae prædictam,
& mulieres & parvulos & alios, qui relictæ fuerant, in servitutem
perpetuam deduxerunt, sicque terra illa usque in præsentem
diem remanet desolata.

ANIMADVERSIONES.

- (a) De Galindia Prussiae Provincia, Patria mea, vide Carmen Nobilis-
simi Viri Dn. Friderici Zameli Consulis quondam Elbingensis,
quod sub calcem Chronici hujus dabimus.
- (b) Id hoc loco ex antiquitate Græcâ videtur addendum: Polyxo Sa-
cerdotem Apollinis à fœminis simili modo consultam esse, quo-
modo maritos suos ulcisci possent. *Vid. Herod. lib. 6. cap. 138.
seq. Videantur & Proverbia: Lemniâ manu; Lemnium malum.*

CAP. V.

De

Idololatria & ritu & moribus Pru- thenorum.

PRutheni notitiam Dei (a) non habuerunt, & quia simplices
fuere eum ratione comprehendere non potuerunt. Imò
nec in Scripturis ipsum speculari poterant. Mirabantur ultra
modum in primitivo, quod quis (b) absenti intentionem suam
potuit per literas explicare. Et quia sic Deum non cognove-
runt ideò contigit, quod errando omnem creaturam pro Deo
coluerunt, sive (c) Solem, Lunam & Stellas, tonitrua, volatilia,

qua-

Hermannus de Saltza IV. Ord. Teut. Magister General.
Hermannus de Balke I. Magister Provincialis Prussiae.

quadrupedia etiam, usque ad bufonem. Habuerunt etiam Lucos, campos & aquas sacras, sic quod secare, aut agros colere, vel piscari ausi non fuerant in eisdem. Fuit autem in medio nationis hujus peruersa, scilicet in Nadrovia locus quidam dictus Romovv, trahens nomen suum à Roma, in quo habitabat quidam, dictus Crivve, quem colebant pro Papa. Quia sicut Dominus Papa regit universalem Ecclesiam fidelium, ita ad istius nutum, seu mandatum non solum gentes praedicta; Sed & Lethovini & alia nationes Livoniae terrae regebantur. Tanta fuit auctoritatis, quod non solum ipse vel aliquis de sanguine suo, verum & nuncius cum baculo suo (d) vel alio signo noto transiens terminos infidelium praedictorum à Regibus (e) & Nobilibus & communi populo in magna reverentia haberetur. Fovebat etiam prout in lege veteri jugem (f) ignem. Prutheni (g) resurrectionem carnis credebant, non tamen, ut debebant. Credebant enim si quis Nobilis vel ignobilis, dives vel pauper potens vel impotens esset in hac vita, ita post resurrectionem in vita futura. Unde contingebat, quod cum Nobilibus mortuis, arma, equi, servi & ancillae, vestes, canes venatici, aves rapaces, & alia quae spectant ad militiam urerentur. Cum ignobilibus comburebatur id, quod ad officium suum spectabat. Credebant quod res exusta cum eis resurgerent, & servirent sicut prius. Circa istos mortuos talis fuit illusio Diaboli, quia cum Parentes defuncti ad dictum Crive venirent, quaerentes, utrum tali die vel nocte vidisset aliquem domum suam transire ille Crive & dispositionem mortui (b) in vestibus, armis, equis & familia, sine haesitatione aliqua ostendebat, & ad majorem certitudinem ait, quod in superliminari domus suae talem figuram cum lancea vel instrumento aliquo dereliquit.

Post

Hermannus de Salza IV. Ord. Teut. Magister General.
Hermannus de Balke I. Magister Provincialis Prusie.

Post victoriam Diis suis victimam offerunt, & omnium eorum, quæ ratione victoriæ consecuti sunt (i) tertiam partem dicto Crivve præsentarunt, qui combussit talia. Nunc autem Lethovvini & alii illarum partium infideles dictam victimam in aliquo loco sacro secundum eorum ritum comburunt, sed antequam equi comburantur, cursu fatigantur in tantum, quod vix possunt stare supra pedes suos. Prutheni rarò aliquod factum notabile inchoabant, nisi prius missa sorte secundum ritum ipsorum, à Diis suis utrum benè vel malè debeat eis succedere sciscitarentur. (k) Vestes superfluas aut preciosas non curabant, nec adhuc curant, sicut quis hodie ipsas exuit, ita cras induit, non attendens, si sint transversæ. (l) Pro potu habent simplicem aquam & mellicratum seu medonem, & lac equarum, quod lac quondam non biberunt, nisi prius sanctificarentur. Alium potum antiquis temporibus non noverunt. (m) Hospitibus suis omnem humanitatem, quam possunt, ostendunt, nec sunt in domo sua esculenta vel potulenta, quæ non communicent eis illa vice. Non videtur ipsis, quod hospites benè procuraverunt, si non usque ad ebrietatem (n) sumpserunt potum suum. Habent in consuetudine, quod in potationibus suis ad æquales & in immoderatos haustus se obligant, unde contingit, quod singuli domestici hospiti suo certam mensuram potus offerunt sub his pactis, quod postquam ipsi ebiberunt & ipse hospes tantundem evacuet ebibendo & talis oblatio potus totiens reiteratur, quousque hospes cum domesticis, uxor cum marito, filius cum filia omnes inebriantur. Secundum antiquam consuetudinem hoc habent Prutheni in usu adhuc, quod uxores suas (o) emunt pro certa summa pecuniæ. Unde servat eam sicut ancillam nec cum eo comedit in mensa & singulis

*Hermannus de Salza IV. Ord. Teut. Magister Gener.
Hermannus de Balke I. Magister Provincialis Prussiae.*

gulis diebus domesticorum & hospitem lavat pedes. (p) Nullus inter eos permittitur mendicare, liberè vadit inter eos de domo ad domum & sine verecundia comedit, quando placet. (q) Si homicidium committitur, inter eos nulla potest compositio intervenire, nisi prius ille homicida vel propinqui ejus ab occisi parentibus occidatur. Quando ex inopinato rerum eventu aliquam immoderatam incurrerunt perturbationem, se ipsos occidere consueverunt. Distinctionem (r) dierum non habuerunt, aut distinctionem noctium. Unde contingit, quando inter se vel ipsi cum aliis aliquot placitum & parlamentum volunt servare datus certus numerus dierum, quo facto quilibet eorum primo die facit unum signum in aliquo signo & nodum in corrigia aut Zona. Secunda die addit iterum secundum signum, & sic de singulis, quousque perveniunt ad illum diem, quo tractatus hujusmodi est habendus. Aliqui omni die (s) balneis utebantur ob reverentiam Deorum suorum, aliqui balnea penitus detestabantur. Mulieres & viri solebant nere, aliqui linea, aliqui lanea, prout credebant Diis suis complacere. Aliqui equos nigros, quidam alterius coloris propter Deos suos non audebant aliqualiter equitare.

ANIMADVERSIONES.

AD CAP. V.

- (a) Scilicet Dei veri. Aliàs Deum aliquem esse, non tantum Prussi, sed etiam alià barbarà gentes ex lumine naturæ cognoverunt. *Vid. Aristoteles lib. 1. de Cælo cap. 3. text. 22. Cic. lib. 1. Tuscul. n. 30.*
- (b) Vide quæ infra eà de re in Differtatione de Lingva Veterum Prussorum dicentur.
- (c) De Diis Veterum Prussorum, ut & de Locis Sacris, Sacertotibus, ipsoque cultu Deorum, quoniam res est prolixior, quam ut in his Animadversionibus paucis expediri possit, infra peculiaribus Differtationibus agemus.

L

Mo-

*Hermannus de Saltza IV. Magister Ord. Teut. Gen.
Hermannus de Balke I. Magister Prussiae Provincialis.*

- (d) Morem hunc Orientalium olim populorum fuisse, discimus ex Marco Paulo Veneto, qui eadem de Tartarorum Rege tradit *lib. 1. de Regionib. Orientalib. cap. 4. & lib. 1. cap. 9.*
- (e) Reges hic nominat potentiores Nobiles, qui plures sibi subditos rusticos extantioresque sub imperio suo habuerunt pagos vel vicos: Sic etiam vocantur in Privilegio Bartensteinensis urbis An. 1332. feria 2. ante Cathedram B. Petri concessio, in quo Veteres Prusii dicuntur fuisse sub Regibus.
- (f) De igne perpetuo infra agendum nobis erit. Jam tantum notandum est, apud vicinos nobis Lithvanos ignem perpetuum itidem fuisse honori Deorum dedicatum. *Vid. Albertus Wijuk Kojalovvicz Part. 1. Hist. Litv. lib. 5. cap. 139.*
- (g) Dubitari posset de eo, num veteres Prusii resurrectionem i. e. reditum animarum ad corpora sua crediderint? Hoc quidem & alii Scriptores Prusici referunt, Veteres Prusios credidisse, homines à morte eandem vitam acturos, quam in hac vita egerunt: Ast hoc sine corporibus fieri posse, alia gentes etiam politiones crediderunt. Habet tamen hoc ipsum & de Lithvanis suis Kojalovvicz: *Nam de altera vita inquiring, quam habituri à morte essent mortales, redituque animarum ad sua corpora aliquid credebatur.* Hæc ille loco citato pag. 140.
- (h) Idem habetur & in Privilegio Prusis Veteribus à Jacobo Archidiacono Leodiensi, Pontificis Romani Legato An. 1249. concessio.
- (i) Ex Hennebergeri sententiâ manubiâ bellicâ dividebantur in quatuor partes. Prima pars Diis cedebat, altera Pontifici Crivve, tertia Sociis, quartam Prusii ipsi inter se partiebantur. *lib. de Vet. Pruss. pag. 21.* Verum Dusburgensis sententia ut antiquior, ita verior est.
- (k) Utebantur Prusii tunicis brevioribus panno ex cruda Iana confecto. Tunica illa aut hic in Prussia conficiebantur, quod ex ultimis verbis hujus capituli cognosci potest, aut etiam (præsertim invalescentibus navigationibus) ex Germania huc afferebantur, sicuti verba Adami Bremensis mox citanda docebunt. Fœminæ Prusicæ lineas habebant tunicas. Calcei erant ex alborno (i. e. mollis-

*Hermannus de Saltza IV. Ord. Teut. Magister Generalis,
Hermannus de Balke I. Magister Provincial. Prussiae.*

lissima illa arboris parte, quæ est inter corticem & lignum) quales in hanc usque diem apud Lithvanos conficiuntur, aut etiam ex crudo corio confecti. Audiamus hac de re Adamum Bremensem: *Aurum*, ait ille, *argentumque pro nibilo ducunt, pellibus abundant peregrinis, quarum odor nostro orbi lethiferum superbia venenum propinavit. Et illi quidem, ut sterora hæc ad nostram forte habent damnationem, qui per fas nefasque ad vestem anbesamus martirinam, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro lanceis indumentis, quæ nos dicimus Paldones illi offerunt tam preciosas mortures.* Hæc Adamus Bremensis in lib. de Situ Dan. n. 77. Conf. Erasmus Stella lib. 1. *antiquit. Boruff.* Ut autem natura in luxum semper est bona, non est dubium, quin procedente tempore etiam preciosiores vestes invaluerint, præsertim apud homines honestioris conditionis. Testatur enim hoc vel Dusburgius ipse. *part. 2. Chronici hujus cap. 3.* Si vestitum Veterum Prusorum cognoscere accuratè volumus, rusticum aliquem Lithvanicum aspiciamus, & veram illorum imaginem in eo videbimus.

(1) Auctor Chronici Ordinis fol. 19. a. de potu Veterum Prusorum dicit: *Ihr Getrânck war Wasser / Meth und Kobbelmilch.* Casparus Hennebergerus de *Vet. Pruss. fol. 5. b.* addit, sangvinem ipsos bibisse. Adamus Bremensis lib. de Situ Daniae pag. 147. *Carnes, inquit, jumentorum pro cibo sumunt, quorum lacte vel cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicantur.* Scholiastes quoque Adami Bremensis n. 87. *Gotbi, inquit, à Romanis Geta vocantur de quibus Virgilius dicere videtur:*

— — — — — *acerque Gelonus*
Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Hoc usque hodiè Gotbi & Sembi facere dicuntur, quos ex lacte jumentorum inebriari certum est. Hic dubitari posset meritò de sanguine, an eum biberint Prussi illi quos Ordo Teutonicus sub jugum egit. Si enim hoc ipsi factitassent, certè Dusburgensis noster illud non omisisset. Deindè Adamus Bremensis per sanguinem videtur intelligere lac; Dicit enim: lacte vel (i. e. sive, sic enim illo-

L 2 rum

*Hermannus de Saltza IV. Ordinis Teutonici Magister Gen.
Hermannus de Balke I. Mag. Ord. Teut. Prov. in Prussia.*

rum temporum Scriptores loqui solent, quando Synonyma cumulant) *cruore utuntur in potu.* De antiquissimis illud temporibus fortasse non negaverimus, sed cum Ordo Teutonicus has oras esset ingressus, non fuit tanta populi hujus barbaries.

- (m) Adamus Bremensis ita de Prussis loc. cit. loquitur: *Semlandiam inhabitant Sembi homines humanissimi, qui obviam tendunt ad auxiliandum his, qui in mari periclitantur, vel qui à pyratibus infestantur. Multa ergo possent ex illis populis dici laudabilia in moribus, si solam fidem Christi haberent, cujus Prædicatores immaniter persequuntur.* Helmoldus quoque: *Pruzzi, inquit, necdum lumen fidei cognoverunt, homines multis naturalibus bonis præditi, humanissimi erga necessitatem patientes.* His subjicit omnia illa Adami verba, quæ modo adduximus *lib. 1. Chron. Slav. cap. 1.*
- (n) Idem de illis habet Joannes Dlugossius *lib. 2. Hist. Polon. pag. 115.* Mart. Cromerus *lib. 3. de Ortu & rebus gestis Polonorum. pag. 443. in Corp. Hist. Polon.* Henneberg *de Vet. Pruss. fol. 19. a.* Exemplum etiam habet Hennebergerus, quando decem mulieres Sudavvicas uno tempore dolium cerevisiæ exhaustisse refert, *in Comment. ad Tab. Geogr. Pruss. pag. 445.*
- (o) Idem habet Privilegium Prussis Veteribus à Legato Pontificio An. 1249. datum, quod supra citavimus. Sed de Veterum Prussorum Nuptiis atque Conjugio infra peculiari Dissertatione agemus.
- (p) Vide quæ dicta sunt ea de re lit. (m)
- (q) Henneb. *de Vet. Pruss. fol. 17. b.* dicit homicidium non potuisse aliter expiari, quam occiso homicidâ. Si sacerdos aliquis occisus esset, consanguineos occisi potestatem habuisse dicit, homicidam occidendi. Sed verba Dusburgii generatim sunt accipienda de homicidis omnibus. Idem enim & Balthasar Russov de Livoniis tradit. Dicit enim etiam sub Ordine Teutonico homicidam non fuisse à Magistratu punitum, sed cognatos hominis interfecti omnibus modis id egisse, ut ipsum vicissim occiderent, parum pensi habentes, utrum homicidium ex proæresi, an verò casu fuerit perpetratum. *Vid. Balth. Russov part. 2. Chron. Livonia fol. 43. b.*
- (r) De Distinctione temporum apud Veteres Prussos agemus infra in *Dissertat. de Festis Veterum Prussorum Diebus.* (f)

Hermannus de Saltza IV. Ord. Teut. Magister Gen.

Hermannus de Balke Mag. Ord. Teut. Prov. in Prussia.

(S) Joannes Dlugofus Prussos quotidiè in balneis lavissè autumat eo fine, ut lassitudinem labore vel intemperantiâ & ebrietate contractam depellerent. *lib. 2. Hist. Polon. pag. 115. Conf. Cromer. lib. 3. pag. 443.* Hodie quoque apud Lithvanos frequentissimus est balnearum usus.

(I) Dictum est supra Lit. (I) de Potu Veterum Prussorum, jam addenda quoque sunt quædam de ipsorum cætero victu. Elixarum carni-um apud eos nullum fuisse usum testatur Erasmus Stella *lib. 1. Antiq. Boruff.* Idem quoque Stella dicit, Prussos terram minimè excoluisse, vel ob ignorantiam rei rusticæ, vel ne bonitate soli deprehensâ & ipsi finitimorum metui obnoxii fierent, indeque eliminarentur, vel quod victum è terra nascentibus nondum noverant. Sed ut ut de Veteribus Phinnis illud non negaverimus, de omnibus tamen Prussis id asseri posse negamus. Jam enim olim Tacitus de Æstis aliud nos edocuit, quando eos *frumenta ceterosque fructus patientius quam pro solitâ Germanorum inertia laborasse* refert. *lib. de morib. Germ. in fin.* Quod etiam Prussi illi, quos Ordo Teutonicus sibi subjecit, carnes crudas vorarint, nusquam testantur antiquiores rerum Prussicarum Scriptores. Cæteroqui non negamus illos vili victu fuisse contentos. Sed de his vid. Dissertatio nostra XV. quæ est de re Oeconomica Veterum Prussorum.

CAP. VI.

De

Miraculo Quodam.

Fuit quidam Pruthenus in terra Sambiæ, in territorio Scho-ken dictus Dorge, qui equos albos detestabatur, à quo errore dum Fr. Theodoricus Advocatus Sambiæ ipsum vellet cohercere, emit ei Equum album, qui dum eo invito stetisset in stabulo suo per unam noctem, mane facto invenit dictum (a) Equum jugulatum & omnia pecora sua mortua, quod fuit in tribus vicibus attemptatum, & toties eundem exitum habebat. Quar-

L 3

ta